

Základní škola Havlíčkův Brod, V Sadech 560

Závěrečná práce

Název: Závěr II. světové války v našem městě

Autor: Ondřej Kulhánek

Třída: IX. A

Odborný garant: Mgr. Vratislav Libánský

Místo a datum vyhotovení: Havlíčkův Brod, 28. 4. 2016

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a pramenů.

Podpis:

Obsah

Úvod	5
Konec války v Německém (Havlíčkově Brodě)	5
Přerušená schůze	5
Nálet a vyvěšování československých vlajek.....	5
Incident u mostu přes Sázavu	6
Odpor občanů a obsazení radnice.....	6
Přejmenování města.....	6
Jednání s německou posádkou	7
Tvrdý zásah gestapa.....	7
Zklamaní Broďáci, další řádění jednotek SS.....	8
Vyhlášení stanného práva.....	9
Odvážné jednání Antonína Šouby.....	9
Masakr ve Věži.....	9
Situace na brodském letišti, osudy německé obsluhy.....	10
Příjezd Rudé armády do Havlíčkova Brodu.....	10
Střety místních obyvatel s prchající německou armádou.....	14
Konec války, obnova demokracie.....	14
Shromažďování a odsuny zajatců.....	14
První opravy města, poválečný chaos.....	15
Hrůzný nález v Lázníčkově stráni.....	18

Kolaboranti a vysídlování Němců.....	19
Sbírka na obnovu města.....	20
Oficiální schválení nového názvu.....	20
Závěr.....	21
Zdroje.....	22
Zvláštní poděkování.....	22

Úvod

Toto téma jsem si vybral, protože se rád zajímám o historii, a to hlavně o 2. světovou válku. Chtěl jsem v této seminární práci poukázat na to, jak to zde na Havlíčkobrodsku vypadalo především v posledních dnech nacistické hrůzovlády, ale i bezprostředně po osvobození. Text jsem doplnil několika tabulkami a dobovými fotografiemi.

Konec války v Německém (Havlíčkově) Brodě

Jak se blížil konec války, vzrůstala chuť občanů našeho města vypořádat se s německými okupanty. Události prvních květnových dní roku 1945 tak byly velmi dramatické, stejně jako na dalších místech naší země, i v Německém Brodě.

Přerušená schůze

4. května 1945 kolem poledne přišel komunista Jan Hlaváč s tím, že někdo prozradil konání schůze politických stran. Schůze proto byla odložena. Poté se jednalo o ustanovení NV, ten měl mít 15 členů. Zde uvádím jména zástupců tří nejvýznamnějších politických stran.

KSČ	sociální demokracie	lidovci
Václav Pašek	Václav Baloun	K. Drda
Jan Hlaváč	školní inspektor Josef Krupauer	Tichý
Vladimír Král	katecheta Pavel Sochr	Popelka

Nálet a vyvěšování československých vlajek

Ve večerních hodinách však začal být Německý Brod bombardován. Nálet nejspíše provedl nějaký sovětský pilot, který zjistil pohybování se německých vojsk v Žižkově ulici, ve které následně bylo pár budov bombami menší ráže poničeno. Tuto událost pojali občané města jako revoluci proti Němcům a všichni začali vyvěšovat československé vlajky. Obyvatelé města se shlukovali na Havlíčkově náměstí.

Povstání podpořil i telegram od protektorátního ministra dopravy a techniky dr. Jindřicha Kamenického, který v něm uvedl, že se ruší jazykové předpisy a všude se znovu obnovuje český jazyk. Pobídl, ať se ihned vyvěsí československé prapory. Tento telegram dostal do rukou Stanislav Hořčíčka, který ho dal vedoucímu telefonní ústředny Františku Sýkorovi. Ten

to ihned oznámil správci budovy Miloslavu Pittnerovi. Na to Pittner reagoval tak, že i přes varování kamarádů šel jako první ve městě pověsit prapor za pomoci redaktora Josefa Vyhnalíka. Mezitím Pittner vstoupil do svého bytu, ve kterém telefonicky uvědomil policii, že NV ovládá většinu úřadů od Prahy až po Kolín, a pobízel k dalšímu vyvěšení vlajek. To ale u Pittnera byli dva „schutzpolicajtí“ a vyptávali se, proč vyvěsil vlajku československou a ne protektorátní. Když jim Pittner odpověděl, že žádný protektorát není, musel jít s nimi...

Incident u mostu přes Sázavu

V Dolní ulici se začal tvořit zástup v čele s Václavem Paškem. Vyzývalo se zde k povstání a byla zde také provolávána sláva Rudé armádě, prezidentu Benešovi a jeho vládě.

Nedaleko mostu přes řeku Sázavu, Němci zatkli Miroslava Nováka z důvodu, že u něj našli zbraň. Vedli ho po mostě do gymnázia, když vtom přiběhli bratři Václav a Karel Fišer a vyrvali několika vojákům zbraně z rukou a zahodili je. Tohoto zmatku Novák využil a vojákům uprchl. Pro Václava si po tomto incidentu přišlo gestapo, dokonce třikrát, avšak nebyl doma. Věděl, že by ho nejspíš zabili, a tak se radši schoval.

Odpor občanů a obsazení radnice

5. května dopoledne se sešli skauti u své bývalé klubovny na Ostrově, kterou chtěli získat zpět. Urazili zámek a uvnitř zničili vše, co připomínalo německou nadvládu.

Mezitím už se brodské náměstí plnilo lidmi. Členové NV obsadili radnici, zatkli přítomné gestapáky Michelfeita i Drewa a vyhnali komisaře Herrmanna Münzbergera. Václav Pašek vyšel na balkon radnice a odtud promlouval k příchodícím občanům. Prohlásil, že se vlády ve městě ujímá RNV (Revoluční národní výbor). Také vyhlásil mobilizaci. K RNV patřilo četnictvo i policie. Téměř všichni vojáci spadali pod velení generála Jana Růžičky a společně plánovali další odboj.

Přejmenování města

Potom někteří občané šli domů, jiní ještě běželi strhat německé nápisy a vyvěsit československé vlajky. Mezitím zasedli zástupci politických stran a jednali o návrhu členů RNV. Dohodli se, že každá strana bude mít v RNV tři zástupce. Na této schůzi se také mluvilo o přejmenování města. Byly tu návrhy jako Smilův Brod, Stříbrný Brod, Moravský Brod, Brod nad Sázavou či pouze Brod. Těch návrhů byla řada, ale nejvíce hlasů nakonec získal Šoubův návrh na Havlíčkův Brod. Poté Antonín Šouba z balkonu radnice oznámil nový oficiální název města. Díky tomu se Havlíčkův Brod stal prvním městem v republice, které bylo v revolučních dnech 1945 přejmenováno.

[foto 1] Slavnostní projev, při němž starosta Antonín Šouba oznámil, že naše město je přejmenováno na Havlíčkův Brod / Muzeum Vysočiny Havlíčkův Brod

Jednání s německou posádkou

V té době pokračovalo zatýkání Němců. Velitel německé posádky mjr. Czerny navrhl trojici členů RNV kompromis. Za to, že se stáhne Wehrmacht do kasáren a za udržení neutrality požadoval zakročení proti útokům na německé vojáky a obyvatelstvo.

Tvrdý zásah gestapa

Nadšení bylo tak velké, že obyvatelé Havlíčkova Brodu zapomněli hlídat příjezdy do města. A to se vymstilo. Nějakým způsobem se o situaci v Brodě dozvěděl velitel gestapa Heinrich Gottschling, který měl být celý den v Jihlavě. Povolal jednotku SS a vydali se potlačit odpor.

Na tuto jednotku narazil Vojtěch Schück, který v poledních hodinách chodil po Brodě, aby zajišťoval pořádek a klid. Na křižovatce u Pecinů však potkal 3 příslušníky SS. Když je viděl, zastavil se před nimi. Jeden z vojáků k němu přistoupil a ptal se, proč nejde dál. Na to mu odpověděl, že je pověřen o zajištění klidu ve městě a snažil se ho přesvědčit o tom, že válka skončila a Německo se vzdalo. Voják ho nenechal domluvit a vyhrožoval mu zastřelením. Schück jen hrdě prohlásil, ať ho střelí. A tak to také voják z 5 metrů učinil. Schück po dvou hodinách v nemocnici zemřel. Byl členem partyzánského oddílu Jan Kozina.

V době, kdy Schück zemřel, byly slyšet výstřely i jinde. Konkrétně pocházely z Druckerovy továrny a od zdi starého hřbitova. Měly směřovat na oddíl Wehrmachtu, který pochodoval do kasáren. Na to Němci odpověděli kulomety a pancéřovými pěstmi. Velitel mjr. Czerny reagoval výhrůžkou, že pokud nebude do 10 minut klid, nechá na město shodit bomby. Gottschlingova jednotka SS vtrhla na náměstí a obklíčila radnici. Obsadila všechny přístupy na náměstí, kde postavila kulomety. Jeden z gestapáků předvedl před Gottschlinga muže, u kterého byla nalezena zbraň. Gottschling se ho německy zeptal, kde k ní přišel, ale muž mu nerozuměl. Na to ho Gottschling zastřelil. Zastřelil i Františka Hrádka, ošetřovatele Zemského ústavu choromyslných.

Na obklíčené radnici bylo i mnoho členů RNV. Ty považoval Gottschling za pouhé úředníky a díky tomu jistě utekli před smrtí. Z radnice vedly podzemní cesty, které směřovaly do domů na náměstí. Ty se v této situaci ihned využily. Ostatní členové se vmísili do davu před radnicí, který byl vytlačován oddíly SS pryč z náměstí. Mezitím došlo mezi jednotkami SS a obyvatelstvem k menším incidentům, a tak jeden z kapitánů oddílu SS začal s Gottschlingem plánovat bombardování města. Opavdu asi hodinu po poledni vzlétlo nad Brod několik letounů, které začaly palubními zbraněmi odstřelovat Mahlerovu továrnu. Nikdo neví, čím to byl rozkaz. Později po zatčení se Gottschling hájil tím, že díky němu nebyl Brod bombardován, nýbrž pouze pro výstrahu ostřelován.

Zklamaní Broďáci, další řádění jednotek SS

Podle událostí v Brodě se i měnilo počasí. Ze slunného dne se stal rázem deštivý. Posádkový velitel plk. Hermann Graf povolal příslušníky SS k prohledání Mahlerovy továrny. Na ní visela vlajka pověšená komunisty. Naštvaní Němci hledali viníky. V Mahlerově vile bydlel Vilém Czech i úředník Josef Synovec. Ten však byl na chatě. Ale i tam si pro něj Němci dojeli. Tito rukojmí jim stačili a uvěznil je ve sklepech gymnázia. Zatýkáni ale pokračovalo. Mezi zatčenými byli štábní kapitán Jan Šula, štábní praporčík Petr Pavlík, úředník cenové kontroly František Rachač a student z Frýdku-Místku Karel Špila.

Město se ocitlo v tichu. Příslušníci SS kontrolovali okna, zda jsou zavřená. Hlídkovali v ulicích s kulomety připravenými ke střelbě. Němce rozhněvaly ampliony rozhlasu. Jeden byl připevněn i na střeše drogerie u Hušků. Kvůli tomu Josefa Huška zatkli a uvěznil ve sklepení gymnázia. Elektrikář Paul, který tento amplion na Huškovu drogerii instaloval, došel na velitelství SS a celé se jim to snažil vysvětlit, ale byl též uvězněn.

Uvěznění lidé zde poznali praktiky nacistů. Byli zde drženi také dolnokrupští občané spolu se starostou Františkem Sezemským. Odpoledne sem přibyli náměstek starosty z České Bělé František Stránský a hostinský Antonín Doležal z Kojetína.

Vyhlášení stanného práva

V té době šli Šouba s Valentou za ing. Šenfeldem, aby se dohodli co dál. Po šesté hodině odpoledne za nimi přišel člen české policie, aby se Šouba dostavil k vládnímu komisaři Münzbergovi. Důvodem bylo, že prý chce Šoubovi předat správu města. Nikdo k tomu neměl důvěru, protože takto podobně byl vylákán i zvěrolékař Šimánek a nedopadl dobře. I přesto Šouba dobrovolně s četníkem šel. Po chvíli se objevil četník znovu a žádal Valentu i ing. Šenfelda, aby též přišli na radnici. Když přišli na radnici, Münzberger měl s sebou vyhlášky o stanném právu. Šouba s Valentou poté dostali k dispozici 25 vojáků a měli za úkol chodit po ulicích, kde měli uklidňovat občany a informovat je o stanném právu.

To zakazovalo vycházení od osmé hodiny večerní do šesté hodiny ranní, držení zbraní, seskupování více než tří lidí na ulicích a konání shromáždění na veřejnosti i v domech. Porušení jakéhokoliv nařízení se trestalo bez výstrahy smrtí.

Odvážné jednání Antonína Šouby

V noci z 5. na 6. května byl Valenta se Šoubou odveden německými vojíny na vojenské velitelství za plk. Hermannem Grafem a byli vyzváni k doprovodu vojenských aut s ozbrojenými vojáky SS do Chotěboře a do Bílku, aby potlačili místní revoluci. Oba se vymluvili, že musí dbát na pořádek ve městě. Antonínu Šoubovi se podařilo prodloužit ultimátum odevzdání zbraní, které platilo pro obyvatele Dolní Krupé. Měli je odevzdat do 7. hodiny ranní, ale díky Šoubovi se čas prodloužil do 11 hodin. Tím se zřejmě Dolní Krupá zachránila od vypálení a postřílení 200 občanů.

Ráno 6. května kráčeli Šouba s Valentou k radnici Žižkovou ulicí. Po cestě potkali muže, který se k nim obrátil s nějakým dotazem. Náhle zazněl výstřel a kulka prolétla kolem stojící trojice. U Hruškova domu stál voják a mířil na ně. Bylo to kvůli stannému právu, které nedovoluje seskupování 3 osob. Naštěstí všichni tři vyvázli a Šouba s Valentou pokračovali směrem k radnici. Na radnici našli všechny poschovávané zbraně ze včerejška a uklidili je. Pak šli za komisařem Münzbergerem domluvit s ním předání správy města do jejich rukou. Ten ale nemohl, protože neměl svolení svých nadřízených, avšak byl by rád, kdyby s RNV pracovali společně. Šouba na tuto skutečnost nemohl přistoupit a tvrdil, že německý úřad a RNV jsou protiklady. Poté odešli do Moravské banky, kde měli zřízenou kancelář. Byli jim hlášeni nezvěstní, jako byl Rachač, Šula, Czech, Synovec a další. Ptali se po nich všemožně, ale vypadalo to, že zmizeli nadobro.

Masakr ve Věži

O dění v Brodě se dozvědělo i (de)šifrovací oddělení IV. ukrajinské fronty pomocí hlášení, které napsal Miroslav Pich-Tůma, komisař štábu brigády Mistr Jan Hus. Z toho je zřejmé, že

Tůma, který sídlil v Račíně, měl o situaci v Brodě přehled. Dalšího dne, tedy 7. května se Němci nastěhovali zpět na radnici. RNV sídlil v Moravské bance. Z Věže přišlo hlášení o nálezů hrobů brutálně ubitých českých lidí. Jako svědek se přihlásil Jaroslav Bárta z Věže, který tento masakr viděl. K němu došlo kolem 5. hodiny odpolední předešlého dne. Na místo jeli MUDr. Jiří Opočenský a štábní kapitán Václav Fuksa. Ti s okresním strážmistrem Čermákem z Lípy sepsali protokol. Mezi sedmi nelidským způsobem ubitými lidmi byli i Vilém Czech a Josef Synovec. V roce 1946 byla jim věnována pamětní deska na budově bývalého Pleasu. Dále mezi mrtvými byli rotmistr Jan Bartoň, nadporučík Karel Pohanka a poručík Antonín Mazanec. Potom ještě dva mladí chlapci Miroslav Halík a Otakar Novotný. Ihned poté šli Šouba s Valentou za mjr. Czernym, aby dal odstranit všechny nálože z kasáren, hangárů a gymnázia. To Czerny udělal. Dále šli za velitelem Hessem. Podařilo se ho přemluvit, aby všechny vězně ze sklepů gymnázia propustil. S vězni nebylo příliš dobře nakládáno. Vojáci je bili a kopali do nich klidně i několik hodin. Tyto okamžiky dnes připomíná pamětní deska na ZŠ Štáflova.

[foto 2] Masakr českých občanů nedaleko obce Věž / Muzeum Vysočiny Havlíčkův Brod

Situace na brodském letišti, osudy německé obsluhy

Na místním letišti tu od března 1945 pobýval štáb eskadry JG 52. Velitelem byl Hermann Graf, který měl jednoho z nejlepších letců Ericha Hartmanna. Oba měli za sebou už mnohé, a tudíž měli i mnoho vyznamenání. V den, kdy Německo kapitulovalo, Dostal Graf radiogramem rozkaz, ať spolu s Hartmannem ihned odletí do Dortmundu a vzdají se Britům. To však Graf s Hartmannem neudělali a radši podpálili všechny letouny, aby se jich nezmocnili nepřatelé, a zapálili hangár. Pak nechali seřadit přítomné Němce a chtěli zkusit jít do zajetí k Američanům, kteří byli v Písku. Museli ujít 100km. Po cestě osvobodili ještě pět tanků Tiger spolu s uvězněnou posádkou ve sklepě, kde je Češi drželi. Američtí vojáci je poslali do tábora, v němž se už mačkalo 30 000 zajatců. Důstojníci si mohli nechat zbraně. Američané ale 17. května vydali celou JG 52 i s ženami a dětmi sovětským vojákům. Právě ženy a děti byly ihned odděleny od mužů a ti jen přihlíželi, jak jejich manželky a dcery Rusové bijí a znásilňují.

Plukovník Graf byl vězněn 5 let. Legenda, kpt. Hartmann, byl propuštěn 5 let po něm. Byl přemlouván, aby spolupracoval s NKVD, ale pokaždé odmítl. Až když zasáhla spolková vláda, vrátil se Hartmann zpět do Německa, kde povýšil na majora za výchovu nových pilotů pro Bundeswehr. Byl plný myšlenek o světovém míru a jeho udržení. Létal už jen závodně.

Útěk německé armády z města

8. května seděl opilý voják v hospodě Na Marjance a povídal hostinskému a četníku Krákorovi, jak postřílel blízko lazaretu SS neznámé občany, kteří si museli vykopat svůj vlastní hrob. Opilec však nemohl být nijak zadržen, protože v Brodě stále vládli Němci. Kvůli tomu se tato událost ohlásila do sídla RNV až 9. května. Po celý tento den i noc prchala hromada ustupujícího německého vojska ulicemi pryč. Vojáci byli zděšení a nastal rozklad armády. Vojáci prchali, kudy se dalo. Měli i snahu se schovávat i v domech, ale málokdo jim otevřel. Z nádraží pravidelně odjížděly přeplněné vlaky plné Němců. I přes snahu přerušit tyto transporty se odjezdů nezabránilo. Po Brodě se válí všemožné vybavení vojáků, jako jsou helmy, střelivo, pancéřové pěsti a zbraně. V ulicích je stále mnoho německých vojáků, kteří jsou bezmocní a neví, co mají dělat. Ze Štoků přichází zpráva o přítomnosti tanků Rudé armády.

Příjezd Rudé armády do Havlíčkova Brodu

9. května v 6.45 začne dělostřelba od Jihlavské ulice, která trvá hodinu a půl. Dělostřelba pochází z ruských tanků, které pálí z kopce nad městem na prchající německé vojáky. Přibližně v 7.30 přijíždí první ruský tank do města a zastavuje u kostela sv. Kateřiny. Rusové

z něj vyndávají těžce raněného partyzána, o kterého se postaral Václav Baloun a F. Liška. Ti ho odnesli za MUDr. Psychlem. Tanky patří k 6. gardové tankové armádě 2. ukrajinského frontu maršála Rodiona Jakovleviče Malinovského. První výstřel z tanku zasáhl objekt proti Hruškovu domu, kde zřejmě Rusové čekali kulometné hnízdo. V Dolní ulici dochází ke střetu, ale němečtí vojáci jsou snadno poraženi. Zasažen dělem byl Fettrův dům, kde byl předpokládán německý ostřelovač. Při této potyčce zemřeli ruští vojáci Prokop Michalič Riškov a Nikolaj Ivanič Kosin. Ti byli pohřbeni v parčíku u kostela sv. Kateřiny a jejich hroby zdobil dřevěný kříž s pěticípou rudou hvězdou. Později byly jejich ostatky přesunuty před budovu ONV, kde spočinuly s dalšími pěti druhy. V Dolní ulici zemřel také anglický uprchlík z koncentračního tábora Alistar Forbis, který přijel s Rusy. Umírá i místní zřízenec Karel Šorčík.

[foto 3 - 6] Osvobozování našeho města Rudou armádou / Muzeum Vysočiny Havlíčkův Brod

Na ukázkou zde uvádím seznam poškozených domů v našem městě během osvobození Rudou armádou:

Běhounkův **č. 132** (Budínova prodejna s el. potřebami a Gabrielovo kožešnictví)

Karla Volka **č. 130** (papírnictví)

Šerýchův **č. 141** (výroba razítek)

Dvořákův **č. 144** (knihkupectví)

Krupičkův **č. 142** (železářství, hospodářské potřeby a armatury)

Jiřího Krále **č. 143** (látky)

M. Kutlvašrové **č. 105** (uzenářská jídelna)

R. Henycha **č. 146** (kožené zboží, obuv)

A. Pospíšila **č. 147** (Králova galanterie)

M. Drdáckého **č. 102** (obchod s cukrovinkami)

B. Málka **č. 102** (pekařství)

A. Fettera **č. 148** (cukrárna)

Jana Hrušky **č. 149** (Orion prodejna, kostelecké párky a Karlíkova galanterie)

M. Svobody **č. 100** (krejčí)

F. Lorence **č. 99** (kožichy)

F. Fridrichové **č. 152** (cukrářství)

F. Tůmy **č. 96** (textil)

M. Bukovského **č. 155** (řeznictví, uzenářství, restaurace)

MUDr. Korefa **č. 157** (Staňkův obchod hraček a kočárků)

Zasaženým domem byla i Okresní hospodářská záložna (č. 76), kde se poškodilo několik mramorových desek. Celkové škody napáchané v Dolní ulici způsobené bojem s Němci byly vyčísleny na 400 000 korun.

Ruské tanky postupují na Havlíčkově náměstí a i zde se střílí a jsou poškozeny tyto domy:

Kotlíkův dům **č. 18** **(modní a galanterní zboží)**

Miloše Svobody **č. 170** **(textilní obchod)**

Oldřicha Švejdy **č. 166** **(papírnictví)**

Z jednoho ruského tanku slézá mohutný rudoarmějec, zdraví četníky vycházející z radnice a směje se, jak málo Rusů stačí na „Germánce“. Na radnici ho vítá člen RNV Antonín Šouba, objímají se a slzí radostí. Potom se však voják loučí, protože musí pokračovat v osvobozené cestě směr Praha. Kolona tanků projíždí Pražskou ulicí, kde doslova drtí německé vojáky, kteří se připravovali ke střelbě z pancéřových pěstí. Od zapáleného auta chytá i bytové zařízení č. 537 majitele Františka Štírského. Poškozen je také dům ing. Prokopa Šupicha v Horní ulici a Husův sbor v Dobrovského ulici. Později jsou tyto škody odhadnuty na 200 000 korun. Takto skončila 2. světová válka v Havlíčkově Brodě.

Střety místních obyvatel s prchající německou armádou

Mnoho Němců se pokusilo utéct podél trati od nádraží přes Poříč k Pohledským Dvořákům, avšak do cesty se jim postavil statečný Rico Josef Pešek a začal Němce odzbrojovat. Pomáhali mu i další občané pocházející z Poříče – železničáři Ondřej, Vorlíček, Šimek a Frühbauer. Nečekaně na ně začala palba z druhého břehu řeky. Josef Pešek byl těžce raněn. Měl průstřel hrudníku s roztržením plic. Vorlíček byl trefen do nohy. Ostatní lehli na zem a tím se zachránili. Pešek umírá 28. května a je pohřben ve společném hrobě hrdinů v městských sadech. I na dalších místech v okolí Brodu umírají občané, kteří se statečně postavili prchajícímu nepříteli.

Konec války, obnova demokracie

Válka ve městě sice skončila, ale na občany čekalo ještě velké množství práce, než se jim podařilo uvést Havlíčkův Brod do předválečného stavu.

Shromažďování a odsuny zajatců

Lidé postupně vycházeli ze svých úkrytů a nevěřili, že nepřítel je poražen. U soudní budovy se shromažďují němečtí zajatci. Město teď nyní slouží jako velký sběrný tábor. Shromaždiště

byla na letišti, v bývalém zemském ústavu pro choromyslné i na sokolském cvičišti. Přibližně 50 až 60 tisíc zajatců zde čerpá síly na odsun do zničeného Ruska, aby ho obnovili. Odsuny jdou postupně a probíhají v červnu a červenci.

[foto 7 - 9] Shromaždiště zajatců / Muzeum Vysočiny Havlíčkův Brod

První opravy města, poválečný chaos

I v Brodě začíná oprava města a škod, co tu vznikly za působení Němců a při osvobození. Šoubovi se nabídl malíř a výtvarník Stanislav Dvořák, který strávil 17 let v Rusku, a tudíž uměl skvěle rusky. Ten se uplatňuje jako tlumočnický mezi příslušníky RA a místním obyvatelstvem.

Celý den 9. května nejezdila žádná pravidelná vlaková spojení. Dalšího dne se obnovila první pravidelná trasa Brod - Humpolec. Následující dny se počet pravidelných spojení zvyšoval. NV

opět sídlil na radnici, kam byla přestěhována i redakce Havlíčkova kraje. Tento týdeník dostal nové jméno Svobodný Havlíčkův kraj. Členové NV se sešli 10. května. Na této schůzi se dohodli, že všechny oběti konce války budou slavnostně pohřbeni po dokončení čištění města.

Dále členové NV nechali vytisknout vyhlášku, která měla odradit občany od krádeží německého majetku, podpořit pravidelné chození do práce a zajistit chod podniků. Vyhláška dále upozorňovala na odhozené zbraně a manipulaci s nimi a oznamovala, že občané Havlíčkova Brodu obdrží na lístky potřebné zboží.

Bylo nutné udržet chod největších brodských podniků a továren. Zde přináším jejich seznam:

Pleas (továrna na pletené zboží a pletací stroje)

Rico (továrna na obvazový materiál)

J.Veselý a synové (továrna na punčochy a pletené zboží)

Dextra (továrna na škrob, sirob a dextrin)

Družstevní podniky zemědělské (strojírna a parní pila)

C. T. Petzold a spol. (továrna na emulze ke kalení oceli a lehké stavební desky)

Dolit (továrna na umělé kůže)

Václav Švec (podnik na výrobu stavebních hmot)

Petrák a spol. (výroba cukrovinek)

Amylon (továrna na sirup)

Po městě se také začaly množit zprávy o Němcích převlečených do civilních šatů. Občani byli proto upozorněni, že Němci v těchto případech mohou způsobit nejednu katastrofu.

Němci se však rafinovaně skrývali různě po městě a jeho okolí. Při jejich dopadení zemřeli dva ruští vojáci Pavel Polarcov (10. května) a Anatoli Pavlovič Bulbakov (11. května). Místní občané, kteří dostali pušky, prohledávali celé město i jeho okolí. Většina zatčených Němců byla shromažďována na letišti, kde jich 10. května bylo odhadem 95 000. Dolní ulice spolu s náměstím byla plná vraků, trosek a všeho možného, co tam zůstalo při osvobození

města. S čištěním ulic pomáhali němečtí zajatci. Vraký a technika se vyvážela na prozatímní skládku za školou a na Smetanovo náměstí. Z Pražské ulice se vraky vyváželi k zahradnictví p. Cajsky, z Humpolecké ulice na skládku poblíž Jihlavské ulice. Celkem bylo svezeno zhruba 400 vozů. V dalších dnech asi dalších 100. Vraký letadel byly umístěny na shromaždiště v Havířské ulici.

[foto 10] Havlíčkovobrodské náměstí připomínalo po skončení II. světové války spíše
vrakoviště / Muzeum Vysočiny Havlíčkův Brod

Dne 11. května krátce po poledni oznamuje ppor. Kadlec, že na Humpolecké ulici se mu podařilo zneškodnit nevybuchlou minu. Již ráno jednomu šestnáctiletému pekařskému uční Josefu Beranovi mina utrhla obě nohy a chlapec zemřel. Tamní podnikatel Matějka se zmínil ppor. Kadlecovi, že miny byly položeny Rusy.

Problémy byly nejen s prchajícími vojáky a zajatci, ale i s osvoboditelskou armádou. S postupem času přibývalo konfliktů zejména se sovětskými vojáky. Ti si poněkud drzým až nevybíravým způsobem obstarávali základní suroviny. Například z hospodářského dvora družstva Sativy v Baštinově si Rusové odvezli ve dnech 10. -11. května zánovní kočár, bryčku a dalších šest plně naložených vozů ovesa, ječmene, brambor a směsky. Dále odcizili palivové dříví, 8 koní, 1 býčka, dva vepře, 14 koňských a 8 volských postrojů. Zde vznikla škoda asi 24 tisíc korun. Tyto návštěvy zde Rudá armáda několikrát zopakovala.

11. května se zase projíždějící sovětské jednotky vloupaly do skladiště družstva v Havířské ulici č. 449 a sebraly zboží v celkové hodnotě 800 000 korun. Vojáci zde odcizili také americký počítač Monarch za 200 000 korun. Takto město přišlo během chvilky o milion korun. Rusům se zalíbil i pokusný lihovar, který patřil lihovarské škole (č. 366). Zde byla škoda 11 000 korun. Zašli i do družstevního lihovaru v Havířské ulici č. 396, kde se násilně vloupali do skladu a všechen líh zabavili. Zašli i do pivovaru a tam sebrali velké množství zásob v hodnotě přes 500 000 korun. 15. května v poledních hodinách bylo nahlášeno vloupání do kanceláře berní správy v Riegrově ulici č. 143. Zde byly odcizeny 3 telefonní přístroje, 4 zelené plátěné závěsy na dveře a další kancelářské drobnosti. Škoda činila 2275 korun. Tou dobou před budovou spali ruští vojáci. Rumuni zase vykradli chatu Vladimíra Anděla v Cihlářské ulici a způsobili škodu za 12 000 korun.

I když bylo po válce, evidujeme v Havlíčkově Brodě úmrtí dalších 11 ruských a rumunských vojáků. Z jakého důvodu zemřeli, to už se asi nedozvíme, ale je pravděpodobné, že příčina smrti byla neopatrnost, či mohli být zastřeleni svými veliteli pro chamtivost a mravnostní přestupky.

Dne 12. května zemřel asi sedmdesátiletý neznámý člověk s průstřelem břicha. Tak jak má dnes Praha hrob neznámého vojína na Staroměstském náměstí, i tento neznámý člověk se dočkal své památky.

Na hřbitově v Havlíčkově Brodě vzniklo také 64 hrobů pro Němce, kteří padli v lazaretu SS. Ostatních 178 německých vojáků bylo pohřbeno v hromadných hrobech po jednom až třech.

Hrůzný nález v Lázníčkově stráni

V tento den se však stalo něco hrozného. Zajatá Němka podala prof. Antonínu Lebedovi výpověď o umučených ve stráni za bývalým německým lazaretem. Po opětovném prohledání byly v noci na neděli 13. května objeveny dva hromadné hroby v opuštěném lomu v Rozkošské stráni. V nich byli identifikováni občané Havlíčkova Brodu Petr Pavlík, František Rachač, Karel Špila a Jan Šula. Ostatní mrtví pocházeli z blízkého okolí. Po předchozím brutálním mučení ve sklepě gymnázia zde byli zastřeleni a zahrabáni. Němečtí důstojníci ze zajateckého tábora museli podle rozkazu vykopat mrtvolu, očistit jim oděvy a umýt těla. Mrtvolu byly vystaveny v nové škole V Sadech, kam se přišlo mnoho občanů poklonit jejich památce. Dne 14. května byly všechny oběti pohřbeny ve společném hrobě v parku pod sochou Karla Havlíčka Borovského.

[foto 11] Odkrývání hrobů v Lázníkově stráni / Muzeum Vysočiny Havlíčkův Brod

Kolaboranti a vysídlování Němců

Havlíčkův Brod se stal prvním městem, kde se poprvé konal soud. Souzení byli manželé Ruttovi za udávání a spolupráci s Němci. Udali celkem 44 osob a byli odsouzeni k trestu smrti. Po nich zbyly děti Ludmila a Milan. Začátkem června procesy pokračovaly. Ty skončily až po vydání tzv. velkého retribučního dekretu 19. června. Někteří kolaboranti a aktivisté byli po výsleších propuštěni, jelikož věznice vykazovaly známky přeplněnosti.

Dne 28. května začalo vyhošťování Němců. Z okolí jich bylo vystěhováno celkem 8000. Do jejich obydlí se nastěhovaly české rodiny. Němci byli shromažďováni v šesti sběrných táborech: Bedřichově, Bartoušově, Štokách, Smrčné, Dvorcích a Českém Šicndorfu. Po vydání vyhlášky o vyhošťování byly zrušeny menší tábory, např. v Českém Šicndorfu, Smrčné a Dvorcích. Proto Němci z těchto táborů byli přesunuti do Bedřichova, Bartoušova a do Štoků. Ostrahu táborů zajišťovalo několik dobrovolníků bez praxe, za pomoci Sboru národní bezpečnosti (SNB).

Sbírka na obnovu města

21. června rada MNV na své schůzi schválila vypsát dobrovolnou sbírku na obnovení města. Do 28. srpna se nasbíralo 1 700 000 korun. Do 22. října pak dosáhla sbírka téměř tří milionů. Z této částky se hradily opravy zničených domů, ulic apod. Nejvzdálenější příspěvek pocházel z newyorské čtvrti Brooklynu od Josefa Mahlera ve výši 30 000 korun.

Oficiální schválení nového názvu

MNV poslal 12. června 1945 na ministerstvo vnitra zprávu o přejmenování města. Všechny potřebné instituce tuto změnu přijaly. Jen dráhy a pošty nesly toto přejmenování těžce. Na nádraží se stále objevoval název Německý Brod a lidé se cítili podvedeně. I jízdenky nesly starý název města.

19. října přišel do Brodu dopis od dr. Zdeňka Wirtha, ve kterém vypsál důvody, proč nechce ministerstvo vnitra schválit název Havlíčkův Brod. Na to mu brodští napsali 22. října dopis, obsahující 24 důvodů, proč by město mělo nést název Havlíčkův Brod. Obratem přišla odpověď od dr. Wirtha, který brodské pochválil za jejich statečnost. 27. října byl nový název města odsouhlasen. Od 29. listopadu se začala objevovat razítka s novým názvem. Změnil se i městský znak.

Od této doby si všichni naše město pamatují jako Havlíčkův Brod. Starý název rychle upadl do zapomnění.

Závěr

Za osvobození Havlíčkobrodsko vděčíme tedy nejen armádě Rudé armádě, ale také statečným občanům, kteří by se v mnoha případech dali nazvat národními hrdiny. Všichni účastníci o snahu vysvobodit Brod ze spárů Němců si zaslouží velikou úctu, zvláště ti, co za touhu po svobodě položili život a těchto dnů se už nedožili.

Zdroje

DRAŠNER, František. *Jak město ke svému čtvrtému názvu přišlo*. Havlíčkův Brod: F. Drašner ve spolupráci s Městem Havlíčkův Brod a Tiskárnami Havlíčkův Brod, 2005. ISBN 80-903451-1-5.

Květnové osvobození 1945 mělo v Brodě i stinné stránky. *Vysocina-news.cz* [online]. [cit. 2016-04-28]. Dostupné z: <http://www.vysocina-news.cz/clanek/kvetnove-osvobozeni-1945-melo-v-brode-i-stinne-stranky/>

[foto 1 - 11]

Všechny uvedené fotografie jsou vypůjčeny z Muzea Vysočiny v Havlíčkově Brodě a jsou určeny pouze pro účely této závěrečné práce.

Zvláštní poděkování

Chtěl bych touto cestou poděkovat Mgr. Michalu Kampovi, historikovi Muzea Vysočiny Havlíčkův Brod, za poskytnutí odborných rad a zapůjčení výše uvedených fotografií.